

У ИНТЕНДАНТУРИ УЖИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Два-три дана после ослобођења Ужица налазио сам се као пушкар Митралезац Моравичке партизанске чете, која је тих дана боравила у Ужицу. Једнога дана курир ми је донео пиомено наређење Милинка Кушића, политичког комесара Ужичког партизанског одреда, да се одмах јавим Штабу Ужичког партизанског одреда. Са тим куриром одмах сам се упутио у Штаб Одред, који се тада налазио у згради старе ужичке општине. Тамо сам затекао другове Милинка Кушића, Душана Јерковића, Слободана Пенезића Крцуна, Вуколу Дабића и Драгог Ђурића.

Том приликом Милинко Кушић ми је саопштио да треба да примим дужност интенданта Ужичког партизанског одреда, а да ће ми Драги Ђурић бити заменик. Ја сам покушавао да се браним да не би примио ту дужност шворећи да за то немам потребну стручну спрему. Другови су ми на то ОДГОВОРИЛИ:

— И ми се учимо на овим дужностима на којима се налазимо, па ћеш исто тако и ти да се учиш на дужности интенданта!..

Видео сам да се нема куд. На крају сам прихватио да будем интендант Ужичког партизанског одреда. Тада је формирана комисија у којој смо били Драги Ђурић, Витомир Чворовић и ја. У овој комисији био је још један друг чијег имена се не сећам, али знам да је касније био руководилац кројачке радионице. Задатак ове комисије био је да одемо у простораде бившег Четвртог пешадијског пука, у којима су се налазили магацини, собе, пекаре и остало, и у којима је требало да извршимо понис.

После обављеног посла почео је нормалан рад у интендантури. Преко Народноослободилачког одбора добили смо довољан број људи који су радили у пекари и кухињи. Затим су одмах биле формиране радионице за поправку обуће и одеће, а после је њихова делатност проширена. Наиме, формиране су кројачка, а затим и обућарска и опанчарска радионица, које су шиле чакшире, блузе, шајкаче, правиле цокуле, опанже итд. Руководилац обућарске радионице био је Мићо, презиме сам му заборавио, док је руководилац опанчарске радионице био Витомир Чворовић.

Материјал за радионице набављали смо комисијским путем од трговаца, као и од Ужичке ткачке радионице. Житарице смо

набављали од народноослободилачких одбора. Тада смо пекли народни хлеб, који се састојао од мешавине пшеничног, кукурузног и ражаног брашна. Када су почели да пристижу рањеници, онда је једна пећ пекла бели хлеб искључиво за потребе рањеника,

Каоније се дошло на идеју да је потребно да правимо и кожухе, јер је зима била на прагу. У том циљу било је ангажовано потребно људство да се Фабрика кожа у Брелима пусти у пошн. У материјал смо купили од више кожарских трговаца, а нешто и козјих кожа користилрг смо за израду кожуха за чланове штаба Одрета, као и за чланове Врховног штаба.

Приликом ослобођења Ужица наше јединице су заробиле веће количине пушчане муниције бивше југословеноке војске, која се налазила на платоу поред Фабрике оружја и муниције у Крчагову. Ову муницију су после повлачења Немаца из Ужица више пута бомбардовали немачки авиони. Ми омо ту муницију даноноћно развлачили запрегама на више места како би је сачували од уништења.

Животне намирнице смо куповали слободном погодбом на пијаци (кунус, лук и кромпир) а имали смо веће количине пасуља, пиринча и конзерви у магацинима бивше југословенске војске. Месо омо добијали преко народноослободилачких одбора, а каеоније из Босне у сарадњи са Воманијским партизанским одредом. Ми омо њима слали пушке партизанке, муницију и бомбе, а они су нама преко Дрине лиферовали стоку и оо из Тузле.

Један део намирница давали смо Народноослободилачком одбору у Ужицу, који је организовао неколико кухиња, у којима се храна делила бесплатно избеглицама из Словеније, Хрватоке, Босне и Херцеговине, Македоније, Косова, као и сиромашном градоком становништву. Такође омо обезбеђивали храну за све јединице Ужичког партизанског одрета, затим све болнице, радшоке Фабрике оружја и муниције, Ткачке радионице, итд.

Пошто се зима приближавала, на неким састанцима се дискутовало како да се изврше благовремене припреме за набавку потребних количина хране и огрева. Захваљујући доброј организацији благовремено омо обезбедили потребне количине хране и огрева за зимоки период. Ове је то било смештено у нашим магацинима у граду. Дрво за огрев налазило се на неколико места у граду и ближој околини.

Друг Тито се више пута интересовао на који начин ћемо све да спремимо то за зимски период. Он је једном приликом долазио у нашу интендантуру и интересовао се за разне проблеме. Исто тако друг Тито ме је више пута позивао у Врховни штаб у вези са обезбеђивањем хране за зимоки период, а нарочито хлебом. Једном приликом ја сам му предложио да ми преко приватне трговачке мреже пласирамо со у Шумадију, а у замену

за то да добијемо кукуруз и пшеницу, уколико то наше прилике дозволе. Ито је на то одшворио:

— О томе ћемо мало каоније поразговарати...

За прославу годишњице октобароке ооцијалистичке револуције и ми смо се почели благовремено да опремамо. Био је формиран коњички еокадрон, који је учествовао на војној паради. Потребан број коња купили смо на терену од сељака, који су их узели после капитулације бивше југословенске војске, док смо један број коња од сељака узели на послугу. Коњи су били смештени у коњушници бившег Четвртог пешадијског пука. После прославе октобароке револуције посуђене коње смо вратили власницима.

Када је требало да се одржи војна парада поводом прославе октобарске револуције, у пољској трпезарији у кругу касарне једна јединица је примала топли оброк. Ја сам туда случајно наишао. Један од бораца — партизана стајао је близу казана, али ван строја и посматрао је како се дели ручак. За то време дежурни је стајао поред казана и вршио је надзор дељења хране. Ономе другу, који је био ван строја сам рекао:

— Друже, уђи у строј, ми омо војска!..

Овај партизан је одмах ушао у строј. У међувремену мене су позвали у канцеларију да се некоме јавим на телефон. С друге стране жице био је Милинко Кушић који ме је питао:

— Да ли је тамо дошао Тито?

— Не знам ти ја ко ти је Тито! — одговорим му ја. Тада нисам знао ко је Тито.

За неколико минута Кушић је дошао у круг касарне. Рекао ми је да су му јавили из Врховног штаба да је Тито отишао да види коње. И Куншић се упутио у правцу коњушнице. Ја оам остао у кругу касарне да видим да ли је Кушић нашао Тита. После неколико минута појавио се Кушић са једним партизаном кога је држао под руку. Тада сам приметио да је то онај борац коме сам ја рекао да уђе у строј. Када су наишли поред мене, онда ми је друг Кушић рекао:

— Друже Гвоздене, ово ти је друг Тито! ..

Одмах после доласка Врховног штаба у Ужице један борац Ваљевског партизанског одреда донео ми је требовање са потпи-

сом Тито, без печата. Тим требовањем се тражило хиљаду килограма зоби. Како у магацину ниома имали зоби, ја сам том Ваљевцу рекао да ме сачека у канцеларији. Са оним требован?ем отишао сам у Штаб одреда, који се већ био преселио у другу зграду (садашња зграда Окупштинe ошптине Титово Ужице). Ја-БЮ сам ое другу Милинку Кушићу, коме сам рекао:

— Друже Кушићу, добио сам требовање на хиљаду килограма зоби за неку јединицу која до сада није била на нашем терену. Ми у магацину немамо уопште зоби. Не знам шта да радим.. .

Кушић узео оно требовање и рече:

— Ово Тито пише!

Пооле тога ми је објаснио да је Тито дошао са пратњом и да је та зоб потребна за исхрану њихо^вих коња. На крају ми је рекао:

— Узми новац из касе и иди са Драгић Ђурићем код Кремића, јер у њиховим магацинима има зоби.

Одмах сам при по<вратку отишао са Драгим Ђурићем и оним Ваљевцем и узели смо потребне количине зоби.

Произведене пушке, муницију и бомбе из Фабрике оружја и муниције допремане ^су у наше магацине. Те пушке, муниција и бомбе издаване оу из магацина по налозима које су потписивали командант или политички комесар Ужичког партизанског одреда одређеним партизанским јединицама. Један део наоружања дагвали смо и Романјском партизанском одреду по пиоменим одобрењима Милинка Кушића или Душана Јерковића. Нешто од наоружања по>времени смо давали на исти начин и Чачанском партизанском одреду.

Пошто је био склопљен први споразум са четницима Драже Михаиловића о заједничкој борби против окупатора, а једна од тачака тог споразума је била да извршимо равномерну расподелу пушака и муниције и остале опреме, Миличко Кушић је дошао и рекао ми да долази заједничка партизанско-четничка комисија и да не оме овде да нађе пушке и муницију.

Одмах гам позвао Витомира Чворовића и саопштио му наређење Милинка Кушића. Он је довео неколико опанчарских радника и све пушке су биле склоњене у току ноћи, а муницију смо растурили у споредне просторије.

Сутрадан је дошла заједничка комисија и коестатовала чињекично стање. Четницима је дата зграда предратног војног округа за њихов штаб. Све ово се дешавало пре заједничког напада на Краљево.

Славиша Вајнер Чича послао нам је два топа са Романије која смо ио<слали на положај на Краљеву. Послао нам је и један протиБашонски митраљез. Када су четници напустили положаје на Краљеву, онда су Немци заробили те топове.

При штабу Ужичког партизанског одреда био је формиран и један курс за возаче из позадине. Тај курс је похађало 10—12 бораца. Овим курсом је руководио начелник саобраћаја при штабу Одред и, колико се оћам, он се звао Добросав Поповић.

На десетак дана пре повлачења из Ужица у хотелу „Палас“, на првом спрату, одржан је проширени састанак на коме су били представници Врховног штаба, Главног народнослободилачког одбора за Србију и Штаба Ужичког партизанског одреда. Један друг, чије име нисам знао, поднео је извештај о политичкој ситуацији на територији Ужичке републике. Рекао је да су Немци започели велику офанзиву на слободну територију, да користе авијацију, тенкове и тешко наоружање. Нагласио је да не можемо прихватити фронталну борбу са овако надмоћним непријатељем, већ се морамо повлачити у брда и планине.

У вези с новонасталом ситуацијом направљен је план евакуације, којим је било предвиђено пребацивање рањеника на Златибор и Тару, па чак и даље, према могућностима, у Санцак, затим евакуација материјалних добара, најнужнијих машина за оправку оружја и израду муниције, које је требало пребацити возом до Кремана, односно до Мокре Горе.

Чим је донета одлука о евакуацији, почело је пребацивање рањеника на Златибор и у Кремна. Одмах се почело и са превозом материјалних добара. Ја сам имао један мотоцикл којим сам пратио транспорт запрежних возила до Ока на Златибору. У току дана ишао сам на Златибор по два-три пута и враћао се. Због краткоће времена и у недостатку потребног броја возила нисам успео да превезем на Златибор три вагона пасуља, неколико вагона киеолог купуса у кацама, па сам се обратио Милинку Кушићу и питао шта да радим са три хиљаде килограма пасуља и неколико вагона киселог купуса у кацама. Купжћ ми је рекао да у каце с киселим купусом сипам неко оредство како га непријатељ не би могао користити и да отворим врата на магацину у којем се налазио пасуљ и саопштим народу да га носи својим кућама

Постављени задатак сам врло брзо завршио. После тога ми је Кушић саопштио да идем на Златибор и да га тамо оачекам како бих добио нова наређења. Тада се код Кушића налазио командант противваздушне одбране, један учитељ, који му је поставио питање:

— Друже Кушићу, шта да радим с оружјем?

Не знам шта му је Кушић одговорио, јер сам у међувремену био изашао из Кушићеве канцеларије. Овај учитељ ме је стигао на степеницама и замолио ме је да га пребацам на Доварије где се налазио противавионски митраљез, а сирене су већ биле најавиле ваздушни напад. Док смо стигли на Доварје авиони су били већ почели да бомбардују град. Мотоцикл сам прислонио уз обалу, а ја сам отишао са командантом код противавионског митра-

љеа. Када су ашони продужили према Севојну, ја сам се спустио мотоциклом до зграде Брховног штаба. Неко од грађана од Ракијског пијаца трчао је према згради Брховног штаба и викао:

— Тенкови! Тенкови!

Ја сам одмах утрчао у трезоре, односно у оклониште и обавештавао присутне:

— Друшви, тенкови су у граду!..

Међу онима који су се налазили у склоништу приметио сам и друга Тита и још неке друшве из Брховног штаба, које нисам познавао.

Сви смо кренули у правцу железничке станице. Преко Ђетиље била је нека платица преко које смо прешли и кроз Велики парк отишли смо на Забучје.

Тог јутра Моравичка чета вратила се из Прањана, Командиру чете Ратку Софијанићу је наређено да његова чета буде у пратњи Брховног штаба. И заиста, када смо дошли на Забучје, већ нас је стигла Моравичка партизанска чета. Са Забучја смо изашли на златиборски пут. Убрзо су наишла три камиона која су се враћала са Златибора...

Моравичка чета и борци који су ое нашли на Белој Земљи били су блокирани немачком авијацијом, која је стално тукла златиборски пут. Командир Моравичке чете извршио је прегруписавање чете и прераспodelу муниције и формирао је бомбашко одељење.

После нестанка немачких авиона група бораца кренула је у правцу Златибора. У тој групи су били Слободан Пенезић Крцун, ја и још један друг. На око сат пре мрака наишла је група немачких мотоциклиста и једна борна кола. Кретали су се у правцу Златибора. Партизанска заеда је отворила ватру на Немце. Паљба је трајала 5—6 минута. Немачка моторизација је била принуђена да се врати назад.

Наша група је наставила пут према Оку. Путовали смо целу ноћ и тамо дошли пошто је свануло. Партизанска стража је чувала наше магацине. Немачки авиони су надлетали Златибор и бомбардовали хангаре једриличарске школе. Донели смо одлуку да откључамо магацине. Стражарима смо рекли да могу узета из магацина све што им је потребно.

Са Ока смо отишли у Семергејево. Путовали омо читав дан. Успут смо морали да се кријемо од немачких авиона. Из Семергејева амо кренули у правцу Доње Јабланице. Дошли смо у кафану у намери да ту преноћимо. У продавници смо кунили килограм ратлука и то нам је била вечера. Било нас је око деоетак на челу са Слободаном Пенезићем Крцуном. Били смо одредили и стражу. После пола ноћи стражар је некога зауставио. То су били партизани који су раније чували немачке ратне заробљенике. Међу њима је био и Србо, командир партизанске страже која је чу-

кала немачке заробљенике. Пошто су Немци већ стигли у Горњу Јабланицу, ми смо били принуђени да кренемо у правцу планине Таре.

Група Немаца са Златибора, која је кренула трагом заробљених Немаца, стигла је до села Семегњева и ту заноћила. Док смо се пели уз једно брдашце, Немци су отворили ватру из шараца и минобацача на нашу колону. Неколико другова је било рањено, међу њима и ја у леђа од гелера из минобацача. Пошто нисам могао сам да идем, то су ме двојица другова водили на смену,

Ш
Стигли смо у село Штрпце. Тада је Крцун наредио да ме оставе у кући Божа Газдића у намери да се ту неко време лечим и да ме после прихвате наше јединице. Када је пало вече, домаћин куће ми је саопштио да ме више не може држати у кући, јер се у селу налази четнички одред Драгише Газдића.

Божо Газдић је раскопао сено и донео ми је неку поњаову с којом сам се покрио, а преко ње је набацио сено. У току ноћи сам чуо неке разговоре, али нисам могао да распознам који су то били људи. Ујутро ми је Божо донео хлеба и причао ми је да је четнички одред Драгише Газдића ухватио неколико партизана, разоружао их и пустио их кући. Такође ми је причао да партизани воде борбу око Лима.

Ту у селу сам остао око 15 дана. Касније сам се повезао с њиховим зетом, који ми је обећао да ме пребаци у правцу ариљског среза. Захваљујући његовој помоћи крајем децембра дошао сам на стругару Саве Поповића на Рзаву. Одатле сам се лако оријентисао према моравичком срезу. Почетком јануара 1942. године дошао сам у Брезову где сам се повезао са секретаром партијоке хелије Мишом Стамболићем.

Гвозден РАДОЈИЧИЋ